

DOPRINOS OBITELJI VENUCCI RAZVOJU RIJEČKE GLAZBENE KULTURE U 20. STOLJEĆU*

DANIELA PERKOVIĆ

*Glazbena škola Ivana Matetića Ronjgova Rijeka
Laginjina 1
51 000 RIJEKA*

UDK / UDC: 78(497.572 Rijeka)Venucci
DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/mnlqgcrgry>
Izvorni znanstveni rad / Research Paper
Primljeno / Received: 25. 1. 2022.
Prihvaćeno / Accepted: 26. 2. 2022.

Nacrtak

Ranija istraživanja ponajprije riječkih crkvenih arhiva na više su lokacija iznjedrila prezime Venucci. Obitelj Venucci u glazbenohistoriografskim je radovima zastupljena tek sporadično te dosad nije bila predmetom temeljite obrade. U ovom radu predstavljen je oris života i djelovanja glazbenika i orguljaša Rema (1903-1987) i Wilme (1905-1983) Venucci, a posljedično, barem u kraćim crtama, i Remova brata blizanca Romola (1903-1976) te brata Abdona (1910. – oko 1980). Ostavština Venucci nalazi se u privatnoj obiteljskoj arhivi. Ostavšti-

na sadrži notno gradivo (autografi, rukopisi, tiskovine), glazbene instrumente, koncertne programe, novinske glazbene izvještaje, dokumentaciju, korespondenciju, fotografije i umjetnine koje svjedoče o položaju i značaju obitelji Venucci u povijesti grada Rijeke u 20. stoljeću, napose u njezinu glazbenom dijelu.

Ključne riječi: Venucci; Remo Venucci; Wilma Venucci; Rijeka; crkvena glazba
Keywords: Venucci; Remo Venucci; Wilma Venucci; Rijeka; sacred music

* Projekt Obitelj Venucci provodio se 2019. i 2020. godine pod Katedrom za istraživanje glazbene baštine Rijeke i okolice koja djeluje pri Ustanovi »Ivan Matetić Ronjgov« u Ronjgima. Voditeljica projekta je dr. sc. Mirna Marić, kojoj na ovom mjestu najsrdačnije zahvaljujem na višekratnim čitanjima ovog teksta, dragocjenim savjetima i potpori. Zahvale na čitanju ranijih verzija ovoga teksta te korisnim savjetima upućujem i dr. sc. Vjeri Katalinić te mr. sc. Lovorki Ruck. Izrazitu zahvalnost na susretljivosti, mnogim ustupljenim materijalima, zanimljivim uvidima u tematiku te dopuštenju za objavljivanje materijala upućujem Patriziji Venucci Merdžo. Arhivski materijal na kojem se temelji istraživanje pohranjen je u obiteljskoj kući Rema Venuccija u ulici Vitomira Širole Paje.

Stanje istraživanja

U vrlo složenoj povijesno-političkoj situaciji prve polovice 20. stoljeća obitelj Venucci¹ važna je kao svojevrsni nositelj i kreator glazbene i likovne kulture u gradu Rijeci. Zbog dugogodišnje prisutnosti na riječkoj kulturno-umjetničkoj sceni javila se potreba za detaljnijim iščitavanjem njezina djelovanja. Premda je najpoznatiji član te obitelji likovni umjetnik i kipar Romolo Venucci, i ostali su članovi, a napose brat blizanac Remo i mlađa sestra Wilma, zadužili »nevidljivu« scenu crkvene glazbe. O slikaru i kiparu Romolu Venucciju dostupna je relevantna znanstvena literatura, no stručni i znanstveni izvori o glazbenim zbivanjima u Rijeci u 20. stoljeću, posebice oni crkvenog predznaka, u hrvatskoj su glazbenoj historiografiji nešto skromnijeg obima. U danim okolnostima upravo kao jedni od glavnih nositelja te crkvene glazbene kulture u Rijeci javljaju se Remo i Wilma Venucci. Izvori koji se bave glazbenim životom Rijeke spominju ove glazbenike s nekoliko općih, ali dragocjenih podataka. U knjizi Lovorka Ruck *Glazba s/bez granice*, koja se bavi glazbenim životom u Rijeci i Sušaku od 1918. do 1941. godine, o Remu se piše u poglavlju o crkvenoj glazbi u Rijeci, a Remo i Wilma zajedno se spominju u *Galeriji glazbenika*.² Diana Grgurić ove glazbenike smješta u nešto širi kontekst tradicije crkvene glazbe u Rijeci u 20. stoljeću u knjizi *Cantores Sancti Viti: Prilog povijesti crkvenog pjevanja u Rijeci*.³ Remu Venucciju bila je posvećena i izložba *Remo Venucci: ingegnere e musicista* o njegovu inženjerskom i glazbenom djelovanju. Izložba se održala u lipnju 1998. godine u Zajednici Talijana Rijeke, a tom se prigodom tiskao i popratni letak o izložbi.⁴ Ovaj se članak temelji na dostupnim arhivskim materijalima ostavštine Rema Venuccija koja je pohranjena na privatnom posjedu njegove kćeri Patrizije Venucci Merdžo u Rijeci. Ostavština sadrži notno gradivo (autografi, rukopisi, tiskovine), glazbene instrumente, koncertne programe, novinske glazbene izvještaje, dokumentaciju, korespondenciju, fotografije i umjetnine. Ostavština je brižljivo sačuvana i u dobrom stanju. Iako ne postoji popis ostavštine, gradivo je dijelom sistematizirano prema gore navedenom popisu, a gđa Venucci načinila je i svojevrsan izbor najvažnijih i najzanimljivijih dokumenata koje

¹ Iako obitelj prezime Wnoucek tek u međuratnom razdoblju zamjenjuje prezimenom Venucci, u radu će se sustavno koristiti ova talijanska inačica prezimena, izuzev početnog odlomka o Antalu Wnouceku.

² Lovorka RUCK: *Glazba s/bez granice*, Rijeka: Izdavački centar Rijeka, 2003.

³ Diana GRGURIĆ: *Cantores Sancti Viti: Prilog povijesti crkvenog pjevanja u Rijeci*, Rijeka: Katedrala sv. Vida – Adamić, 2006.

⁴ Letak izložbe koja se održala u lipnju 1998. godine u Zajednici Talijana Rijeke. U Rijeci se u Baštijanovoj ulici 6-8 nalazi mural posvećen braći Venucci koji je oslikao Edi Gustin, magistar likovne pedagogije. Mural posvećen Remu i Romolu Venucciju deveti je grafit iz serijala »REFaj se« riječke enciklopedije Fluminensia. Mural prikazuje njihove portrete iz djetinjstva i simbole njihovih djelovanja, dok središnji portret predstavlja spoj fotografije zrelog Rema i autoportreta Romola Venuccija. U gradskom dijelu Krnjevo nalazi se i ulica Venuccijeve stube. Usp. <<https://www.rijekadanas.com/otkrivanje-murala-remo-romolo-venucci/>> (pristup 5. 1. 2022).

je pohranila u fascikl. Gradivo nije dostupno javnosti te ovaj rad prvi put predstavlja dio navedenih arhivskih materijala.⁵

Povijesno-politički kontekst

Rijeka je zbog svojega povoljnoga geografsko-strateškog položaja kroz povijest redovito bila u središtu pravno-političkih prijevora. Od 1868. do 1918. Rijeka je bila dijelom Austro-Ugarske Monarhije. Višegodišnji neuspjeli prijevori u pregovorima između Hrvatske i Ugarske doveli su do toga da Rijeka, unatoč izravnoj pripadnosti Ugarskoj, ostane *corpus separatum*, što joj je osiguralo državopravni položaj kojim se definirao poluautonomni status grada.⁶ Takav je status Rijeka dobila još u 18. stoljeću, a s povremenim preinakama zadržala ga je do raspada Austro-Ugarske 1918. godine. Nakon Prvog svjetskog rata za Rijeku su bili zainteresirani Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca te Kraljevina Italija, a u gradu su bili prisutni i jaki autonomasi koji su željeli status posebnog državnog teritorija.⁷ Rijeka je pripala novostvorenoj Kraljevini SHS 29. listopada 1918. godine, a već 19 dana kasnije, 17. studenog, okupirala ju je Italija. Riječka država, odnosno D'Annunzijeve Talijanske Regencije Kvarnera, proglašena je u rujnu 1920. godine.⁸ Iste su godine 12. studenog Kraljevina SHS i Kraljevina Italija potpisale Rapalski ugovor, kojim »priznaju potpunu slobodu i nezavisnost Države Rijeke (Fiume) i obvezuju se da će ih vječno poštivati.«⁹ Tako je nastala Slobodna Država Rijeka, koja je u praksi postojala samo godinu dana, a Rijeka je službeno anektirana Kraljevini Italiji ugovorom potpisanim 27. siječnja 1924. godine.¹⁰ S druge strane, povijest Sušaka nije bila ništa manje složena. Sušak je proglašen gradom 1919. godine, bio je pod okupacijom talijanske vojske sve do 1923. godine, a od 1923. godine

⁵ Na 22. godišnjem susretu Hrvatskog muzikološkog društva 2021. godine autorica ovog članka predstavila je dostupno gradivo te preliminarne rezultate ovoga istraživanja u izlaganju naslova *Riječka glazbena obitelj Venucci*. Dostupno na: <<http://hmd-music.org/wp-content/uploads/2021/07/Perkovic%20C4%87-Rije%20C4%8Dka-glazbena-obitelj-Venucci.pdf>> (pristup: 5. 3. 2022).

⁶ Milan MARJANOVIĆ: *Rijeka od 1860. do 1918.*, u: Jakša Ravlić (ur.): *Rijeka (Geografija – etnologija – ekonomija – saobraćaj – povijest – kultura)*, Zagreb: Matica hrvatska, 1953, 223-225; Ferdo ČULINOVIĆ: *Rijeka u društvenopravnom pogledu*, u: Jakša Ravlić (ur.): *Rijeka (Geografija – etnologija – ekonomija – saobraćaj – povijest – kultura)*, Zagreb: Matica hrvatska, 1953, 266-269; Danilo KLEN (ur.): *Povijest Rijeke*, Rijeka: Skupština općine Rijeka – Izdavački centar Rijeka, 1988, 215.

⁷ M. MARJANOVIĆ: *Rijeka od 1860. do 1918.*, 248-251; D. KLEN: *Povijest Rijeke*, 285.

⁸ F. ČULINOVIĆ: *Rijeka u društvenopravnom pogledu*, 272; Ivo SUČIĆ: *Rijeka 1918. – 1945.*, u: Jakša Ravlić (ur.): *Rijeka (Geografija – etnologija – ekonomija – saobraćaj – povijest – kultura)*, Zagreb: Matica hrvatska, 1953, 289-290, 296; D. KLEN (ur.): *Povijest Rijeke*, 289.

⁹ F. ČULINOVIĆ: *Rijeka u društvenopravnom pogledu*, 274; Milan MARJANOVIĆ: *Rijeka na konferenciji mira i u Rapallu 1919.-1920.*, u: Jakša Ravlić (ur.): *Rijeka (Geografija – etnologija – ekonomija – saobraćaj – povijest – kultura)*, Zagreb: Matica hrvatska, 1953, 338-339.

¹⁰ F. ČULINOVIĆ: *Rijeka u društvenopravnom pogledu*, 275.

pripadao je Kraljevini SHS, godine 1929. preimenovanoj u Kraljevina Jugoslavija.¹¹ Do 1922. godine Sušak je pripadao Modruško-senjskoj županiji, do 1929. Primorsko-krajiškoj oblasti (središte Karlovac), potom Savskoj banovini (središte Zagreb), a od 1939. Banovini Hrvatskoj (sjedište u Zagrebu).¹² Nakon talijanske kapitulacije 1943. godine, Rijeku i Sušak okupirali su Nijemci do 3. svibnja 1945. kad je grad oslobođen.¹³ Mirovnom konferencijom u Parizu 1947. godine Rijeka se sjedinila sa zemljom maticom Hrvatskom u sklopu države Jugoslavije. Sljedeće 1948. godine gradovi Rijeka i Sušak udružili su se u grad Rijeku.¹⁴ Zbog silnih političkih previranja glazbeni život Rijeke i Sušaka mogao se neometano razvijati tek od 1924. godine.¹⁵ Unatoč svemu navedenom, glazbeni život Rijeke bio je vrlo razvijen. Glavna mjesta muziciranja i glazbene institucije predstavljaju kontinuitet tradicije iz 19. stoljeća. Rijeka je imala prostore adekvatne za izvedbu glazbeno-scenskih djela – dvije kazališne zgrade, Teatro comunale »Giuseppe Verdi« i Teatro Fenice. Druge dvorane poput dvorane Filharmonijsko-dramskog društva i Guvernerove palače bile su prikladne za koncerte i ostale vrste glazbenih zbivanja. Valja izdvojiti i djelovanje Societá di concerti, riječkog koncertnog društva koje je bilo važan organizator glazbenog života Rijeke u prvoj polovici dvadesetog stoljeća. Glazbena se poduka organizirala u okviru tečajeva pri raznim amaterskim društvima i putem privatne poduke, a tradicija institucionaliziranoga glazbenog obrazovanja u Rijeci seže u prvu polovicu 19. stoljeća, pa je početkom 20. stoljeća u punom zamahu. U Rijeci su djelovali i razni amaterski glazbeni sastavi i zborovi, a Riječani ma su bile omiljene plesne zabave, posebice u vrijeme karnevala. Za to je vrijeme na Sušaku situacija bila manje zavidna, najviše zbog različitih preduvjeta razvoja, pa su se koncerti i predstave održavali u hotelskim salama, dvorani Sokolskog doma, Trsatskoj čitaonici te u gimnazijskoj dvorani, ali je također bila prisutna glazbena poduka, kao i plesne zabave. Riječki i sušački tisak pratio je glazbena događanja, a kritike i osvrti redovito su se objavljivali. Važnija riječka glazbena događanja najavljivala su se u sušačkom tisku i obrnuto. Glazbene prilike svjedoče o velikom broju sadržaja i kvaliteti ponuđenih programa. Građani su imali prilike slušati i gledati glazbenike svjetskog formata, kao i domaće glazbenike, pa je glazba očito zauzimala važan dio u kulturnom identitetu Rijeke i Sušaka.¹⁶

¹¹ Ljubinka TOŠEVA KRAPOWICZ: Riječki otpor, *Sušačka revija*, 16 (2008) 64, dostupno na: <<http://www.klub-susacana.hr/revija/clanak.asp?Num=64&C=23>> (pristup 5. 1. 2022).

¹² Vinko ANTIĆ: Sušak-Rijeka i okolica u Narodnooslobodilačkoj borbi, u: Jakša Ravlić (ur.): *Rijeka (Geografija – etnologija – ekonomija – saobraćaj – povijest – kultura)*, Zagreb: Matica hrvatska, 1953, 354.

¹³ D. KLEN (ur.): *Povijest Rijeke*, 353-384; V. ANTIĆ: Sušak-Rijeka i okolica u Narodnooslobodilačkoj borbi, 382.

¹⁴ V. ANTIĆ: Sušak-Rijeka i okolica u Narodnooslobodilačkoj borbi, 385-388; O povijesti i političkoj situaciji Rijeke i Sušaka vidi više u: Danilo KLEN (ur.): *Povijest Rijeke*, Rijeka: Skupština općine Rijeka – Izdavački centar Rijeka, 1988; Jakša RAVLIĆ (ur.): *Rijeka (Geografija – etnologija – ekonomija – saobraćaj – povijest – kultura)*, Zagreb: Matica hrvatska, 1953; Igor ŽIC: *Kratka povijest grada Rijeke*, Rijeka: Adamić, 1998.

¹⁵ L. RUCK: *Glazba s/bez granice*, 12.

¹⁶ *Ibid.*, 15-71, 99-138.

Obitelj Venucci

Rijeka je bila vrlo perspektivna i prosperitetna sredina. Razni političko-gospodarski razlozi potaknuli su doseljavanje ljudi u Rijeku iz različitih dijelova Austro-Ugarske u potrazi za boljim životnim uvjetima.¹⁷ Tako se u Rijeku doselio i Antal Wnoucek, otac Romola, Rema i Wilme. On je naime bio češkog porijekla,¹⁸ a rođen je u mađarskom Pécsu (Pečuhu). Iz rodnog Pečuha migrirao je u Pulu kao vojni obveznik austrougarske ratne mornarice, a nakon nekoliko godina došao je u Rijeku. Tamo je upoznao Mariu Anu Rostand, Riječanku slovensko-francuskog porijekla, kojom se kasnije oženio i s kojom je imao šestero djece. Remo je, uz prije navedenog poznatog brata blizanca Romola, imao stariju sestru Elenu (1897. – oko 1951), dvije mlađe sestre Wilmu i Galateu (1907. – sredinom 1970-ih) te najmlađeg brata Abdona (1910. – oko 1980).¹⁹ U domu obitelji Venucci govorilo se mađarskim s obzirom na to da se otac Antal, kako se već spomenulo, doselio iz Pečuha te nje-mačkim jezikom. Obitelj se poistovjećuje s riječkim Talijanima, pa prihvaća talijansku kulturu i jezik, odnosno kod kuće govori i fijumanskim dijalektom. I u službenim su se dokumentima članovi obitelji po nacionalnosti definirali kao Talijani. Kao što se prethodno naglasilo, u međuratnom razdoblju obitelj je promijenila, odnosno talijanizirala prezime češkog porijekla Wnoucek u talijansko Venucci.²⁰ U nekim dokumentima (npr. »Službene karakteristike«) Rema Venuccija, kao ime oca navodi se Anton, Antun i Antonio, što također svjedoči o prihvaćanju kulture lokalne sredine. Obitelj Venucci živjela je na Mlaki, u današnjoj ulici Milutina Barača, nekadašnjoj Industrijskoj, odnosno početkom 20. stoljeća Ulici Volosko.²¹ Članovi obitelji isticali su se umjetničkim talentima. Otac Antal radio je kao vratar u riječkoj Ljuštionici riže te je bio instruktor mačevanja i kolekcionar. Svirao je citru i violinu, dok je majka Maria Ana pisala poeziju. Djeca Venucci bila su glazbeno nadarena, pa je njihov obiteljski dom bio naklonjen umjetnostima i kulturi te mjesto susreta i umrežavanja važnih umjetnika Rijeke u 20. stoljeću, iako većini članova obitelj Venucci glazba nije bila primarno zanimanje. Dakako, takva okupljanja nerijetko su bila ispunjena prizorima glazbenoga komornog muziciranja članova obitelji i gostiju, kao i recitiranjem poezije, između ostalog i one nastale iz pera majke Marije Ane. Uz oca koji je svirao nekoliko instrumenata Romolo je svirao violinu i violončelo, a Remo, Wilma i Abdon svirali su instrumente s tipkama. Venucciji su posjedovali klavir, pianino, citru, najmanje četiri violine, a kasnije

¹⁷ Tamara MATAIJA et al.: *Violinom iznad granica – Stradivari u Rijeci – Kresnik i Cremona* (katalog izložbe), Rijeka: Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, 2019, 17.

¹⁸ Antalov otac Jan rođen je u Pragu.

¹⁹ Kristian VOLARIĆ: *Riječki slikar Romolo Venucci i utjecaj mađarske avangardne scene na kubokonstruktivističku i futurističku fazu njegovog stvaralaštva* (diplomski rad), Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, 2019, 16.

²⁰ *Ibid.*, 35.

²¹ Velid ĐEKIĆ: *Zvali su me Industrijska*, Rijeka: KUD Baklje – Pro Torpedo, 2020, 343.

Slika 1: Kućno muziciranje u obiteljskom domu Venucci 1923. godine. Za glasovinom je Wilma, a za violončelom Romolo. Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka (s dopuštanjem).

i orgulje. U obiteljskom domu Venucci još su uvijek pohranjeni sljedeći instrumenti: nekoliko violina te Remove osobne orgulje koje je nabavio 1936. godine iz radionice Jurija Bencza u Gorici.

Jedan od primjera koji pokazuje kako je dom Venuccijevih bio mjesto okupljanja umjetnika jest i boravak mađarskog akademskog slikara Dezsőa Czöldera.²² Otac Antal u dječčkim godinama blizanaca ovom je umjetniku iznajmio jednu sobu u svojem domu. Czölder je, dok je čekao prijevoz za Ameriku, u iznajmljenom smještaju tijekom svojeg boravka naslikao portrete članova obitelji te razne pejzaže koje je Romolo kopirao u kasnijim godinama.²³ I iz ovog je primjera evidentno kako su migracije umjetnikā, ali i njihovo umrežavanje, neobično važne za

²² Dezső Czölder (1875-1933) bio je mađarski slikar koji je obrazovanje stekao u Budimpešti i Veneciji. Nakon toga jedno je vrijeme živio u Rijeci, zatim u Americi, a potom se vratio u Budimpeštu, gdje je ostao do kraja života. Njegova su djela često inspirirana mjestima u kojima je trenutno boravio te tada aktualnim zbivanjima. ***: Dezső Czölder, Artwork database, <<http://dezso-czolder.artworkdatabase.com/biography>> (pristup 5. 3. 2022).

²³ K. VOLARIĆ: *Riječki slikar Romolo Venucci i utjecaj mađarske avangardne scene na kubokonstruktivističku i futurističku fazu njegovog stvaralaštva*, 17.

razvoj kulture u nekoj sredini. Analogno tomu, dom Venuccijevih bio je i mjesto mnogih glazbenih okupljanja koja su utjecala na mladog Rema i još mlađu Wilmu i inspirirala ih na bavljenje glazbom i sudjelovanje u glazbenim svečanostima o kojima će biti riječi u nastavku rada. Nadalje će se posvetiti više pozornosti onim članovima obitelji koji su se intenzivnije bavili glazbom, njihovu životu i djelovanju te njihovim susretima s drugim uvažanim osobama toga vremena – Remu i Wilmi Venucci.

Remo Venucci

Remo Venucci rođen je 4. veljače 1903. godine u Rijeci. Podatci o osnovnoškolskom obrazovanju blizanaca i sestre Wilme nisu poznati. Remo je pohađao srednju industrijsku školu (građevinski smjer i brodogradnja) u Rijeci. Diplomirao je i specijalizirao strojarstvo na institutu *Institute Technique Superieur* u Freiburgu u Švicarskoj postavši stručnjakom za strojarske instalacije te u školi *Scuola Radio Elettra* u Torinu. Po završetku studija vratio se u rodnu Rijeku i radio je na projektiranju energetskih uređaja te instalacijama za sve vrste brodova i podmornica u brodogradilištu *Cantieri Navali del Quarnero*. Remo je 1934. projektirao zgradu pri brodogradilištu *Dopolavoro dei Cantieri Navali del Quarnero* koja je tada bila središte društvenog, sportskog i kulturno-umjetničkog života zaposlenika riječkog brodogradilišta.²⁴ Dokumenti sačuvani u obiteljskom arhivu svjedoče o značaju što ga je Remo Venucci imao za grad Rijeku, osobito u poslijeratnom razdoblju. Iako je brodogradilište bilo gotovo potpuno razrušeno, Remo je zbog duboko ukorijenjenog osjećaja dužnosti ostao na svojem radnom mjestu, što je iziskivalo ogromne napore te stvaralo velike izazove i odgovornosti. Nakon rata brodogradilište *Cantieri Navali del Quarnero* mijenja ime u 3. maj po datumu oslobođenja Rijeke. Remo je ostao jedini inženjer u stradalom škveru, a sam je izvršio procjenu ratne štete za cijelo brodogradilište te izradio planove za razne rekonstrukcije koje je bilo potrebno izvršiti. »Službena karakteristika« za Rema Venuccija za 1948. godinu donosi informacije poput one da u brodogradilištu radi od 1926. godine, da su ga 1948. godine nagradili zbog marljivog rada novčanom nagradom, a spominje se čak i iznos plaće koju prima.²⁵ Iz »Službene karakteristike« za sljedeću godinu za razdoblje od ožujka 1949. do ožujka 1950. saznajemo ponešto i o samom karakteru Rema Venuccija. Ondje je uz sve komplimente vezane za inženjersku struku opisan i kao vrlo skroman, pošten i nesebičan, a u društvenom životu prilično povu-

²⁴ Amaterska društva koja su okupljala radnike amatere često su djelovala pri riječkim poduzećima, a uvijek su u svojim nazivima imala i termin »dopolavoro«. Vidi više u: L. RÜCK: *Glazba s/bez granice*, 32-46.

²⁵ »Službena karakteristika« za Rema Venuccija za 1948. godinu, Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka.

čen, dok mu je disciplina uzorna. U istom je dokumentu istaknuto da slabije vlada hrvatskim jezikom te da zbog toga ne može obučavati podčinjeni kadar. U nastavku stoji da je politički nezainteresiran, ali da se potpuno osjeća Talijanom te da je i optirao za Italiju, no da se »ispoljava njegova potpuna lojalnost prema našem Narodu i našoj Državi«. ²⁶ Iz životopisa *Curriculum professionale* saznajemo da je za potrebe posla putovao u različite dijelove Jugoslavije, Italiju, Švicarsku, Njemačku pa čak i Dansku, a poznao je talijanski, hrvatski, njemački, engleski i francuski jezik. ²⁷ Očito je da se radi o osobi koja je bila vrlo obrazovana, a kao takva zasigurno je i u društvenom životu grada Rijeke uživala poštovanje. Nažalost, nije poznato s kim se susretao na svojim službenim putovanjima po Europi. ²⁸

Venucci je zaslužan za vrlo velik broj projekata koje je (pro)vodio u jednom od najtežih razdoblja u povijesti grada Rijeke radeći na svim najvažnijim objektima (brodogradilišta, fakulteti, škole, tvornice itd.) kao vodeći inženjer toga vremena koji je dao važan doprinos u rekonstrukciji grada Rijeke, ali i nekih drugih hrvatskih gradova poput Splita, Pule, Kraljevice, Bakra, Krka, Malog Lošinja i Rovinja nakon Drugog svjetskog rata. Uza sve navedeno radio je i u Industrijskoj školi pri brodogradilištu 3. maj. Remo Venucci umirovljen je 1965. godine. Preminuo je 13. studenog 1987. godine u Rijeci, a sahranjen je na Gradskom groblju Kozala (poljebroj: F-141), kao i njegov brat Romolo.

Remo je Venucci, paralelno uz svoju inženjersku profesiju, ostvario važan doprinos na području crkvene glazbe djelujući kao orguljaš i zborovođa u svim glavnim riječkim crkvama. Iako su činjenice i podatci o riječkim crkvenim kapelama i djelujućim orguljašima nedostatni, promatrajući ostale elemente glazbenog života Rijeke možemo zaključiti da su izvedbe duhovne glazbe također bile na visokoj razini. ²⁹ Tomu u prilog idu i podatci izneseni u nastavku. Venucci je na sceni crkvene glazbe Rijeke bio više od šezdeset godina. U tom je dugogodišnjem razdoblju prisutnošću na sceni, ali i odabirom zahtjevnog repertoara od gregorijanskog pjevanja do autora dvadesetog stoljeća svakako utjecao na tradiciju crkvenog muzici-

²⁶ »Službena karakteristika« za 1949. godinu, Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka.

²⁷ *Curriculum professionale* Rema Venuccija, Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka.

²⁸ Trenutno nije dostupna nikakva dodatna dokumentacija pomoću koje bi se taj aspekt njegova djelovanja mogao iscrpnije istražiti.

²⁹ L. RUCK: *Glazba s/bez granice*, 57. Istraživanjem glazbene ostavštine riječkih arhiva, a za ovaj rad važnih crkvenih arhiva, bavili su se Mirna Marić, Dijana Grgurić, Lovorka Ruck, Marija Riman te Petar Antun Kinderić. O ranijim istraživanjima riječkih crkvenih arhiva: Diana GRGURIĆ: *Cantores Sancti Viti: Prilog povijesti crkvenog pjevanja u Rijeci*, Rijeka: Katedrala sv. Vida – Adamić, 2006; Mirna MARIĆ: Izvoditeljska djelatnost u riječkoj stolnici, u: Stanislav Tuksar (ur.): *Rani Zajc*, Rijeka: Hrvatsko narodno kazalište Ivana pl. Zajca Rijeka, 1998, 71-75; Marija RIMAN: Muzikalije u arhivu crkve Uznesenja Marijina u Rijeci, *Sveti Vid*, VIII (2003), 121-150; Marija RIMAN – Petar Antun KINDERIĆ: Prilog građi za glazbenu povijest Rijeke, *Rijeka*, 2 (1994), 239-255; Lovorka RUCK: *Glazba s/bez granice*, Rijeka: Izdavački centar Rijeka, 2003.

Slika 2: Remo Venucci sa zborom Kapucinske crkve 1929. godine. Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka (s dopuštanjem).

ranja u Rijeci i ostavio značajan trag u njoj. Glazbeno obrazovanje Rema Venuccija, kao i njegova brata Romola, započelo je kućnom podukom u dobi od sedam godina. Osim što je slijedio očevu poduku iz violine, kasnije je pohađao i dječji zbor Kapucinske crkve koji je vodio orguljaš, zborovođa i skladatelj franjevac kapucin Anselmo Canjuga.³⁰ To su prvi kontakti Rema Venuccija s važnom glazbenom ličnosti cecilijanskog pokreta u Hrvatskoj. U tom je dječjem zboru Remo bio sopranski solist. Kod Canjuge je počeo s učenjem orgulja, harmonije i kontrapunkta, a

³⁰ D. GRGURIĆ: *Cantores Sancti Viti: Prilog povijesti crkvenog pjevanja u Rijeci*, 480. Anselmo Canjuga (Budislavec, 27. studenog 1894. – Stara Gradiška, 19. prosinca 1952) franjevac kapucin, orguljaš, zborovođa i skladatelj djelovao je u Rijeci od 1912. do 1920. godine. Za vrijeme službovanja u Rijeci, Canjuga je od studenog 1914. do listopada 1917. vodio glazbenodnevnički dokument *Chronikon*, koji sadrži temeljite zapise o liturgijskom repertoaru koji je izvodio zbor klerika i otaca kapucina u kripti Kapucinske crkve. Canjuga je *Chronikon* ostavio upravo Remu Venucciju te je isti pohranjen u obiteljskoj ostavštini. Anselmo Canjuga u napisima u *Svetoj Ceciliji* upravo ističe da su u nedostatku članova muškog zbora okupili desetak dječaka koje podučavaju pjevanju. U tim tekstovima Canjuga komentira i pjevani repertoar, ali i sam napredak novoosnovanog dječakčkog zbora. Prilozi iz *Svete Cecilije* donose informacije o izvedbama crkvene liturgijske glazbe, njihovoj kvaliteti i općenito o kontekstu izvedbe liturgijske glazbe. Vidi: Anselmo CANJUGA: Naši dopisi, *Sveta Cecilija*, 10 (1916) 3, 84; Anselmo CANJUGA: Naši dopisi, *Sveta Cecilija*, 11 (1917) 6, 206-207; Gjuro Zvonimir ČOP: Naši dopisi, *Sveta Cecilija*, 12 (1918) 4, 117-118.

zatim je nastavio s Gastoneom de Zuccolijem, talijanskim orguljašem, skladateljem i docentom na Konzervatoriju za glazbu u Trstu.³¹ Privatna poduka održavala se po dogovoru između ove dvojice glazbenika – Rema i Zuccolija, a u pravilu je Remo na poduku odlazio u Italiju. Budući da je Zuccoli bio orguljaš u tršćanskoj sinagogi i u katedrali San Giusto, poduka se ponekad održavala na jednoj od tih lokacija ili pak u Zuccolijevoj kući, koja se nalazila prije ulaska u Trst. Susret s talijanskim glazbenikom Zuccolijem bio je neobično važan na glazbenom putu Rema Venuccija.

Vlastita biografija Rema Venuccija *Attività musicale*, pohranjena u obiteljskom arhivu, donosi mnogo informacija o njegovu glazbenom djelovanju.³² Već 1920. godine, kada Remo ima tek 17 godina, zbog premještaja Anselma Canjuge na Pag provincijal kapucina p. Bernardin Škrivanić imenovao je Rema Venuccija za orguljaša i zborovođu dječjeg i muškog zbora koji su djelovali pri Kapucinskoj crkvi.³³ Remo je u navedenoj biografiji istaknuo i svoju suradnju s prof. Mihalyfijem.³⁴ Nakon kolaudacije novih orgulja u Zbornoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije orguljaš prof. Mihalyfi, glavni orguljaš navedene crkve, tzv. *Duoma*, i crkve sv. Jeronima iz obiteljskih se razloga vraća u Mađarsku. Njegovim su odlaskom u Budimpeštu navedene crkve ostale bez *Kapellmeistera*, pa su rektor crkve sv. Jeronima mons. Matija Balas i Gradska uprava raspisali natječaj za orguljaša i zborovođu.³⁵ Na natječaj su stigle prijave brojnih glazbenika od kojih su svi bili pijanisti, ali nitko nije znao svirati orgulje. Na tom je natječaju u prednosti bio mladi Remo Venucci, koji je i izabran, a uskoro obnaša istu funkciju i u crkvi sv. Vida.

Remo Venucci bio je *Kapellmeister* četiriju glavnih riječkih crkvi (Zborna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije, katedrala sv. Vida, crkva sv. Jeronima i Kapucinska crkva),³⁶ a bavio se i orguljarskim poslovima. Prije početka obnašanja novih

³¹ Giuseppe RADOLE: *Ricerche sulla vita musicale a Trieste (1750-1950)*, Trst: Edizioni Italo Svevo, 1988, 131, 221. Gastone de Zuccoli (Trst, 7. listopada 1887. – Trst, 20. studenog 1958) na nagovor majke počinje s učenjem klavira, a na savjet skladatelja Giovannija Tebaldinija odlazi na studij u Parmu, gdje studira orgulje, klavir i kompoziciju u klasi Arnalda Galliere. Nakon studija vraća se u Trst, gdje postaje orguljašem tršćanske sinagoge (1913-1925) i katedrale San Giusto (do 1938) te predaje na Konzervatoriju za glazbu. Osim što je bio renomirani koncertni izvođač, skladatelj je sakralne, orkestralne i komorne glazbe te djela za klavir. Autor je znanstvenog rada manjeg opsega o skladatelju Antoniju Smareglji (Gastone ZUCCOLI: *Antonio Smareglia, monografia sulle opere del maestro can note musicali illustrative*, Trst: Circolo musicale Giuliano, 1923).

³² *Attività musicale* Rema Venuccija, Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka.

³³ D. GRGURIĆ: *Cantores Sancti Viti: Prilog povijesti crkvenog pjevanja u Rijeci*, 52.

³⁴ O prof. Mihalyfiju nije poznato više podataka od onih koji su izneseni na ovom mjestu. Biografske podatke o ovom glazbeniku ne sadrži nijedna glazbena enciklopedija ili leksikon.

³⁵ Ovaj podatak Remo Venucci navodi u svojoj biografiji *Attività musicale*, Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka.

³⁶ O spomenutim crkvama vidi: Radmila MATEJČIĆ: *Kako čitati grad: Rijeka jučer, danas*, Rijeka: Naklada Kvarner, 2013, 129-205. Iako su katedrale u pravilu najstarije crkve grada, zahvaljujući nemirnim riječkim povijesnim prilikama, crkva sv. Vida tek je 1925. godine postala katedralom.

dužnosti, s obzirom na to da se orgulje nisu adekvatno održavale, proveo je elektrifikaciju orgulja u svim spomenutim crkvama koje su dotad radile na pneumatskom principu te je na taj način unaprijedio tehnički aspekt riječkih orgulja. Jedno je vrijeme, točnije od 1929. do 1931, bio orguljaš i zborovođa istovremeno u svim četirima crkvama.³⁷ Svaki pojedini crkveni pjevački zbor imao je vlastiti program umjetničke duhovne glazbe, a za Rema Venuccija to je podrazumijevalo zasebne probe te sviranje četiriju misa nedjeljom. Sa svakim je zborom imao probe dvaput tjedno, odnosno ukupno osam proba tjedno, a mise su se nedjeljom održavale prema sljedećem rasporedu: u 8 sati u crkvi sv. Vida, u 9 sati u crkvi sv. Jeronima, u 10 sati u Kapucinskoj crkvi, te u 11 sati u *Duomu*.

Brat blizanac Romolo bio je zborovođa zbora talijanske gimnazije, a ponekad je vodio zbor i dirigirao misama u sv. Jeronimu. Kad je Remo bio odsutan zbog svojih inženjerskih poslova, na njegovo mjesto dolazio bi brat Abdon, kojemu je glavni instrument bio glasovir.³⁸ Budući da je Remo držao glazbene izvedbe u crkvi na visokoj razini, zasigurno je i Abdon bio vješt glazbenik s obzirom na to da ga je nerijetko zamjenjivao prilikom sviranja misnih slavlja. Uz Rema Venuccija međuratni je tisak zabilježio još samo jednog orguljaša, a to je dirigent, glazbeni pedagog, orguljaš i skladatelj Mario Trevisiol, čovjek zavidnog životopisa i opusa, koji je za *Kapellmeistera Duoma* namješten 1928. godine.³⁹

Dvadesetih godina 20. stoljeća Rijeka je potpala pod Italiju, pa su javne i relijijske ustanove mijenjale službeni kadar. S obzirom na to da je latinski jezik bio obavezan u liturgijskoj službi, Remo Venucci pripremao je gregorijanske napjeve te druge umjetničke skladbe europskih skladatelja koje su navedene u nastavku. Repertoar koji se izvodio u crkvama podrazumijevao je uz nepromjenjive dijelove mise i druge duhovne skladbe uglavnom talijanskih autora.⁴⁰ U to je vrijeme Remo, u svojim dvadesetima, pripremao kapitalna djela europske umjetničke glazbe, od kojih treba izdvojiti šesteroglasno polifonijsko djelo *Missa Papae Marcelli* Giovannija Pierluigija da Palestrine. Izveo ga je pjevački zbor Kapucinske crkve, koja je tada brojala 46 pjevača. Ovo monumentalno djelo izvodilo se prilikom inauguracije gornje Kapucinske crkve 29. 30. i 31. rujna 1929. godine.⁴¹ Na ovom mjestu valja izdvojiti i izvedbu skladbe *Prima Missa Pontificalis* Lorenza Perosija prigodom go-

Najstarija je riječka župa Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije, zvana Vela crkva, a talijanski *Assunta*. Imala je važnu ulogu s obzirom na to da je u njoj djelovao riječki zborni kaptol, a zbog toga se *Assunta* smatrala glavnom riječkom crkvom. Status te crkve rastao je do atributa *Duomo*, dajući joj značaj katedrale (*Duomo* je talijanski izraz za katedralu, odnosno glavnu crkvu). Vidi: Marko MEDVED: Nastanak Riječke nadbiskupije 1925. godine, *Croatica Christiana periodica*, 33 (2009) 64, 149; D. GRGURIĆ: *Cantores Sancti Viti: Prilog povijesti crkvenog pjevanja u Rijeci*, 26-27.

³⁷ D. GRGURIĆ: *Cantores Sancti Viti: Prilog povijesti crkvenog pjevanja u Rijeci*, 52.

³⁸ O Abdonu Venucciju trenutno nije dostupno više podataka.

³⁹ L. RUCK: *Glazba sbez granice*, 57. O Mariu Trevisiolu vidi više u: *Ibid.*, 82.

⁴⁰ *Ibid.*, 57.

⁴¹ Dotad je postojala samo današnja kripta Kapucinske crkve.

Slika 3: Remo Venucci (stoji u sredini) s pjevačkim zborom povodom inauguracije gornje Kapucinske crkve 1929. godine. Sasvim desno stoji Romolo Venucci. Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka (s dopuštanjem).

dišnjice franjevačkog reda.⁴² Remo je Venucci pri izvedbi ovih značajnih djela istovremeno djelovao kao orguljaš i dirigent. To svakako podrazumijeva savršeno poznavanje partiture, izvrsno vladanje sviračkim aparatom te izvanredno uvježban i siguran zbor.

Ostavština Rema Venuccija sadrži brojne muzikalije, a valja istaknuti bogat repertoar koji je Remo izvodio sa zborovima glavnih riječkih crkava, poput misa *Messe in D* za soliste, četveroglasni zbor, orkestar i orgulje Otta Nicolaia, *Misa u G-duru »in honorem St. Caroli Borromaei«* op. 80 za troglasni zbor, orgulje i komorni orkestar Maxa Filkea, zatim *Missa »in honorem B. M. V. de Loreto«* op. 25 za zbor, orgulje ili orkestar Vinzenza Gollera, koja je izvedena u suradnji s članovima riječkog opernog orkestra, *Missa Secunda Pontificalis* Lorenza Perosija te mise Josipa Vrhovskog, Adalberta Rihovskog, Johanna Gustava Eduarda Stehlea i drugih. Osim djela navedenih skladatelja obično su se izvodile i odabrane skladbe misnog proprija za razne prigode i svečanosti liturgijske godine talijanskih, njemačkih i hrvatskih skladatelja poput Giovannija Crocea, Giovannija Pierluigija da Palestri-

⁴² Vidi i: D. GRGURIĆ: *Cantores Sancti Viti. Prilog povijesti crkvenog pjevanja u Rijeci*, 55.

ne, Orlanda di Lassa, Wolfganga Amadeusa Mozarta, Petera Griesbachera, Anselma Canjuge, Kamila Kolba, Franje Dugana, Luigija Bottazza, Orestea Ravanella i ostalih.⁴³ Suradnja s riječkim opernim orkestrom ukazuje na povjerenje i važnost koje je Venucci uživao u riječkom kulturno-umjetničkom životu. To upućuje i na činjenicu da je s brojnim izvođačima dolazio u kontakte za profesionalne izvedbe. Uz navedene muzikalije za izvedbu uz zbor ostavština sadrži i brojne solističke skladbe za orgulje koje svjedoče o tehničko-umjetničkoj razini Rema kao orguljaša. Skladbe koje je često i rado izvodio su Griesbacherov *Preludio Pasquale*, Ravellov *Preludij*, Händelov *Finale*, Bachovi preludiji i velik broj skladbi suvremenih talijanskih skladatelja orguljaša.⁴⁴

Remo Venucci bio je umjetnički voditelj pjevačkog zbora *Dopolavoro dei Cantieri* od 1937. do 1942. godine, kao i nakon Drugog svjetskog rata. Nakon završetka Drugog svjetskog rata Venucci je djelovao kao orguljaš i zborovođa mješovitog zbora crkve sv. Jeronima, zatim kao orguljaš u salezijanskoj crkvi Marije Pomoćnice, a naposljetku u katedrali sv. Vida do 1980. godine. Kao vrstan poznavatelj orgulja i njihova složenog mehanizma načinio je i nadgledao projekt nabavke novih orgulja za salezijansku crkvu Marije Pomoćnice u Rijeci. Za tu je potrebu Remo Venucci kontaktirao graditelje orgulja te putovao u nekoliko mjesta u domovini, ali i u Italiji.⁴⁵ Iz pisma što ga je Salezijanska delegatura Zagreb 15. rujna 1968. godine uputila Rektorskom župnom uredu u Bačkoj Palanki saznajemo da je Remo Venucci putovao onamo kako bi izvršio stručni pregled i demontiranje orgulja koje je kupila salezijanska Srednja vjerska škola za spremanje svećenika u Rijeci. Iz tog pisma doznajemo da je Remo neko vrijeme planirao boraviti u Bačkoj Palanki s obzirom na to da mu je ondje bio osiguran smještaj te sve ostale potrepštine.⁴⁶

U dopisu koji je Remo Venucci 28. ožujka 1969. godine uputio profesoru Vladimiru Fajdetiću čitamo daljnje važne podatke o nabavi, odnosno popravku i preradi tih orgulja.⁴⁷ Orgulje za salezijansku crkvu polovicom su listopada 1968. godine upućene na popravak i preradu u radionicu orgulja *Fabbrica organi da chiesa Francesco Zanin e Figli* u Codroipo. Obnovljene orgulje vratile su se 22. siječnja 1969. godine uz povećani broj registara te s najmodernijom električnom traktu-

⁴³ *Ibid.*, 55.

⁴⁴ O tome svjedoče sačuvane muzikalije koje često sadrže i rukom upisane oznake za izvedbu, a isto ističe i kći Patrizia Merdžo Venucci.

⁴⁵ Zasad nije poznata detaljnija dokumentacija iz koje bi se saznalo s kojim je graditeljima orgulja komunicirao.

⁴⁶ Pismo Salezijanske delegature Zagreb upućeno Župnom uredu u Bačkoj Palanki 1968. godine, Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka.

⁴⁷ Dopis iz 28. ožujka 1969. godine koji Remo Venucci upućuje profesoru Vladimiru Fajdetiću, Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka. O ovim orguljama vidi i virtualnu zbirku *Ladislav Šaban – Grada o orguljama (lokaliteti)*, Rijeka – ž. crkva Sv. Marija Pomoćnica (Salezijanci), signatura/inventarni broj: 213/2, dostupno na: <<https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=27327>> (pristup: 5. 3. 2022).

SALEZIJSKA DELEGATURA
ZAGREB

Prečasnem
Rkt. Župnom uredu
BAČKA PALANKA

Ovime Vam dajemo do znanja, da je drug ING. VENUCCI REMO, sin pok. Antuna i Ane, rođen u Rijeci 4. II. 1905. zameljen od nas da kao stručnjak ide u Bačku Palanku radi stručnog pregleda i demontiranja orgulja, koje je ondje naša SALEZIJSKA SREDNJA VJERSKA SKOLA U RIJECI kupila za svoju upotrebu. Lijepo molimo da mu budete susretljiviji te mu omogućite nesmetani rad i izadjete mu u susret što bude potrebno za stan i opskrbu dok bude boravio tamo.

U Zagrebu, dne 15. rujna 1968.

za inspektorat

Ficler uiet, chor

Slika 4: Pismo Salezijanske delegature Zagreb upućeno Župnom uredu u Bačkoj Palanki 1968. godine. Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka (s dopuštenjem).

rom, dvama manualima i modernim sviraonikom s devetnaest realnih registara. Venucci je bio glavni konzultant i stručni suradnik pri gradnji orgulja, projektirajući redosljed orguljskih svirala kako one ne bi prekrivale rozetu na pročelju crkve. Ostvario je dakle skladno uklapanje orgulja u arhitekturu crkve, kao i konkavni oblik konzole iz estetskih i praktičnih razloga. Iako u spomenutom dopisu stoji da je u okviru kolaudacije novih riječkih orgulja koncert održao Anđelko Klobučar, iz tiska saznajemo da glavni umjetnici zbog nevremena nisu stigli na vrijeme na koncert.⁴⁸ Stoga je koncert povodom kolaudacije novih orgulja otvorio desetogodišnji sin Rema Venuccija Gianfranco (Volosko, 1957), koji je izveo jedan Bachov preludij. U nastavku koncerta Remo je Venucci izveo još nekoliko skladbi, pokazavši mogućnosti muziciranja na obnovljenim orguljama. Na koncertu je nastupio i zbor koji je izveo skladbe *Veličaj* Franje Serafina Vilhara i *Molitva* Franje Dugana.⁴⁹

Remo Venucci također je nadgledao konstrukciju novih orgulja katedrale sv. Vida koje su naručene iz tvornice Jenko iz Gunclja kod Ljubljane te je dao i stručno

⁴⁸ J. LJ.: Obnovljene orgulje u salezijanskoj crkvi Marije Pomoćnice u Rijeci, *Bakarska zvona*, VII (1969) 2, 5; Unatoč kašnjenju, Klobučar je ipak stigao u Rijeku te je, uz susret s Remom Venuccijem, iskušao mogućnosti novih orgulja.

⁴⁹ *Ibid.*, 5.

mišljenje o njima. O tome saznajemo iz Dopisa o obnovljenim orguljama u riječkoj katedrali iz 20. studenog 1969. godine, a koji je objavljen i u *Svetoj Ceciliji* 1970. godine.⁵⁰ Remo je na zahtjev rektora katedrale Danila Perkana u tvornici ispitao obnovljene orgulje za riječku katedralu. Bio je angažiran i za javnu kolaudaciju novih orgulja riječke katedrale 1969. godine. Na ovome je koncertu također prvi nastupio sin Gianfranco Venucci izvevši Bachov *Preludij u C-duru*, dok je otac svirao Bachovu *Toccatu i fugu u d-molu*, Wenzelov *Preludij* te Bachovu *Toccatu u C-duru*, a pratio je soliste i zbor.⁵¹ Patrizia Venucci Merdžo ističe da je Remo Venucci bio »glazbenik vizije, nadahnuća i snage, koji se kao orguljaš odlikovao odličnom tehnikom na pedalu (posebno u mlađim danima), suptilnošću registracije (tonsko bojanje) i izrazite sklonosti ka improvizaciji, što je posebno dolazilo do izražaja kod grandioznih finala, bogatih kromatizmima, modernog harmonijskog izričaja, u kojima se očitovala sva maestoznost, sve mogućnosti instrumenta kao i 'l'esprit' te fantazija glazbenika«. ⁵²

Izvedbe duhovne glazbe zabilježene su i u onovremenom tisku. Još od Zajčeva vremena postojala je tradicija najavljanja repertoara svećanih misa prilikom crkvenih blagdana i drugih važnijih državnih praznika. U 20. stoljeću takve su obavijesti redovito izlazile u novinama *La Vedetta d'Italia*⁵³ u rubrici *Musica sacra*, odnosno *Cronache religiose*. Najzastupljenije su obavijesti vezane za izvedbe u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije tzv. *Duomu* (pjevanje *Cappelle del Duomo*), a zatim u sv. Vidu i sv. Jeronimu.⁵⁴ Ponekad su izvješća bila toliko detaljna da se u najavama navodio točan broj glasova u skladbama. U kontekstu tiska Remo Venucci primao je brojne glazbene časopise poput *L'organista italiano*, *La Schola Cantorum*, *Musica d'oggi*, *Santa Cecilia*, *Biblioteca Ceciliana*, *Bollettino Ceciliano* te *Sveta Cecilija*, što svjedoči o upućenosti ovog glazbenika u suvremena glazbena zbivanja u domovini i inozemstvu.

⁵⁰ Dopis o obnovljenim orguljama u riječkoj katedrali od 20. studenog 1969. godine, Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka; Mato LEŠCAN: Naše nove orgulje: Rijeka, *Sveta Cecilija*, 40 (1970) 4, 122. Orgulje imaju novi slobodnostojeći sviraonik, a porcijama orgulje po normi odgovaraju onima u germanskim zemljama. Nekoliko kvalitetnih registara starih orgulja uključeno je u sklop novih orgulja, dok su ostali registri novi, a smješteni su u dvama ormarima obnovljenih orgulja. Kolaudaciono povjerenstvo činili su Remo Venucci i don Ivo Ljubić, čija je konačna ocjena takva da izražavaju čestitke tvornici Jenko, koja je zamašan posao obavila brzo, stručno i majstorski. O ovim orguljama vidi i virtualnu zbirku *Ladislav Šaban – Građa o orguljama (lokaliteti)*, Rijeka – Katedrala sv. Vid, signatura/inventarni broj: 213/2, dostupno na: <<https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=27334>> (pristup: 5. 3. 2022).

⁵¹ ***: *Divne orgulje u riječkoj katedrali, Bakarska zvona*, VII (1969) 8, 5.

⁵² Iz intervjua s Patrizijom Venucci Merdžo, održanog 18. srpnja 2019. godine u Rijeci. Intervju su vodile Mirna Marić i autorica ovog članka, a intervju je zabilježen audiosnimkom koja se nalazi u privatnom posjedu voditeljica intervjua.

⁵³ Novine *La Vedetta d'Italia* izlazile su od 1919. do 1945. godine, a zatim ih zamjenjuju novine *La Voce del Popolo*.

⁵⁴ L. RUCK: *Glazba s/bez granice*, 57.

Remo Venucci održavao je korespondenciju s prije spomenutim Anselmom Canjugom, Gastonom de Zuccolijem, ali i s mnogim drugima.⁵⁵ Iz sačuvane dokumentacije vidimo da je Venucci održavao kontakt i s Vladimirom Fajdetićem, kojemu je dostavio izvještaj o obnovljenim orguljama salezijanske crkve. Venucci je bio u izravnom kontaktu i s Guidom Smaregliom,⁵⁶ koji je godinu dana čak i stanovao kod njega. Guido je studij glazbe završio u Beču, a pjevao je u zboru Kapucinske crkve pod vodstvom Rema Venuccija te je svirao violončelo u jednoj maloj crkvi na Sušaku s još jednim violinistom i orguljašem.⁵⁷ U Rijeci je pak djelovao kao zborovođa društva L'union corale operaia, a potom i u Dopolavoro Cantieri Navali, dok je u Glazbenoj školi Sušak predavao violončelo.⁵⁸ Smareglia je često bio gost u kući Venuccijevih, gdje su rado muzicirali. Venucci i Smareglia održavali su dugogodišnju korespondenciju. Valja spomenuti i da je dana 22. kolovoza 1938. godine Remo Venucci primio zahvalu i novčanu nagradu Mađarskog konzulata za »izvršnu muzičku službu« povodom mise održane na dan sv. Stjepana, odnosno sv. Ištvana, koju je zbor pjevao na mađarskom.⁵⁹

Wilma Venucci

Sestra Wilma (Esmeralda) Venucci, udana Scrobogna, rođena je 1905. godine u Rijeci. Wilma je po vokaciji bila glazbenica. Ona je također bila orguljašica, a s glazbenim je obrazovanjem počela na isti način kao i njezina braća, prvo kod kuće, a zatim pri crkvenim zborovima. Kada je odlučila profesionalno se baviti glazbom, glazbenoteorijske predmete i orgulje učila je privatno kod Marcela Tyberga mlađeg.⁶⁰ Kao privatna studentica diplomirala je klavir na konzervatoriju Jacopo Tomadini u Udinama. Od 1918, sa samo 13 godina, do 1954. godine Wilma Venucci djelovala je kao orguljašica i voditeljica ženskih zborova u crkvama sv. Vida,

⁵⁵ Korespondencija Rema Venuccija trenutno nije na raspolaganju, te se ne može izvršiti detaljniji uvid u istu.

⁵⁶ Guido Smareglia (Pula, 15. veljače 1887. – Trst, 7. travnja 1957) sin je glazbenika Giulija, a stric mu je bio poznati operni skladatelj Antonio Smareglia. Vidi više u: L. RUCK: *Glazba s/bez granice*, 81-82.

⁵⁷ Nažalost, nije poznato s kojim je glazbenicima i u kojoj je crkvi Guido Smareglia svirao, no moguće je da je riječ o sljedećim crkvama koje su se nalazile u tadašnjem Sušaku: o crkvi Gospe Trsatske (o kojoj vjerojatno nije riječ s obzirom na to da se, kako je navedeno, radi o maloj crkvi) ili, vjerojatnije, o kojoj od župnih crkvi na Sušaku (crkva sv. Jurja, kapela sv. Križa, kasnije crkva Presvetog Srca Isusovog, ili crkva sv. Ćirila i Metoda). Vidi: R. MATEJČIĆ: *Kako čitati grad: Rijeka jučer, danas*, 209-233.

⁵⁸ L. RUCK: *Glazba s/bez granice*, 71, 81-82.

⁵⁹ Zahvala Mađarskog konzulata povodom mise održane na dan sv. Stjepana, Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka.

⁶⁰ Marcel Tyberg mlađi (Beč, 3. ili 21. siječnja 1893. – Auschwitz, 1944) bio je skladatelj, orguljaš i glazbeni pedagog. Veliki dio života proveo je u Voloskom, Opatiji i Rijeci. Djelovao je kao orguljaš u crkvi sv. Ane u Voloskom, gdje je podučavao i glazbu, a za turističke potrebe Opatije skladao je i svirao zabavnu glazbu. Godine 1944. uhićen je u Opatiji i odveden u logor Risiera di San Sabba u Trstu, a zatim je deportiran u koncentracijski logor Auschwitz. Diana GRGURIĆ – Sanja SIMPER: (Ne)poznati skladatelj Marcel Tyberg (1893-1944), *Arti musices*, 50 (2019) 1-2, 340.

DÉLEGATION CONSULAIRE
ROYALE DE HONGRIE

Fiume, li 22 agosto 1938.

Illustrissimo Signor Venucci,

Il Reverendo ungherese celebrante la messa di S. Stefano, mi ha pregato -quello che egli non ha potuto fare- di ringraziare Lei in suo nome lo squisito servizio di musica. Facendo seguito alla sua preghiera, aggiungo i miei più vivi ringraziamenti per il servizio prestato da Lei e dal coro.

In pari tempo accludo Lire 130.- delle quali 90.- Lire per i coristi.

Con i miei più distinta saluti

Il reggente la R. Delegazione
Consolare di Ungheria:

A. Csatári

Slika 5: Zahvala Mađarskog konzulata povodom mise održane na dan sv. Stjepana 1938. godine. S lijeve je strane slika orgulja Rema Venuccija koje je nabavio 1936. godine iz radionice Jurija Bencza u Gorici. Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka (s dopuštenjem).

Slika 6: Wilma i Romolo Venucci 1930-ih godina. Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka (s dopuštanjem).

Uznesenja Blažene Djevice Marije, sv. Jeronima, Marije Pomoćnice i u Kapucinskoj crkvi. Sa sestrom Galateom Venucci organizirala je glazbeno-scenske predstave u tadašnjem kazalištu Teatrino Cappucini,⁶¹ na kojima su prikupljale priloge za izgradnju gornje Kapucinske crkve. Kao mlada djevojka često je muzicirala s prijateljima, a nerijetko je korepetirala i brata Romola, za kojeg se već spomenulo da je bio vješt violinist, a svirao je i violončelo.

Wilma je bila i pijanistica u društvu Società filarmonico-drammatica (kasnije preimenovano u Circolo Savoia),⁶² a 1923. godine nastupala je s društvenim orkestrom te je korepetirala violinista Attilia Tomissicha, koji je tada izveo *Koncert za violinu i orkestar u a-molu*, op. 104 Charlesa Beriota.⁶³ Tom je prilikom od pijanistice

⁶¹ Kasnije Teatrino Cappucini dobiva naziv Cinema San Giorgio, zatim Beograd, a danas nosi naziv Art-kino.

⁶² Vidi više u: L. RUCK: *Glazba s/bez granice*, 32-40.

⁶³ *Ibid.*, 85. O životu i djelovanju Attilia Tomissicha nema detaljnijih podataka. Koncert se održao u dvorani Filodrammatike u ožujku 1923. godine, o čemu svjedoči napis na poledini fotografije Attilia Tomissicha, Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka.

Wande Tyberg,⁶⁴ učenice čuvenog Theodora Leschetizkog (1830-1915), koji je pak bio učenik Franza Liszta, primila velike komplimente. Wanda Tyberg bila je su-pruga Marcela Tyberga starijeg, koji je bio vrsni violinist, a tada je u Filharmonijskom društvu djelovao kao koncertni majstor, te majka Marcela Tyberga mlađeg, orguljaša i skladatelja. Obitelj Tyberg u Rijeci je organizirala i privatne glazbene poduke. Marcel Tyberg mlađi često je boravio u domu Venuccijevih, a Wilmi i Remu posvetio je svojih 26 *preludija za orgulje*.⁶⁵ Budući da su Tybergovi živjeli u Voloskom, družili su se s obitelji Jana Kubelika (1880-1940), svjetski poznatog virtuoza na violini, koji je ljetovao u Opatiji.⁶⁶ Janov sin Rafael (1914-1996) kasnije je postao dirigent svjetskog glasa, a često je boravio u Rijeci. Maria Kubelik-Klinz, Janova kći, također je bila dobra violinistica te je nedjeljom znala dolaziti u Kapucinsku crkvu na Žabici u Rijeci, što je kod zbornskih pjevačica znalo izazivati veliku tremu.⁶⁷ Nakon 1955. godine Wilma je otišla u Italiju, gdje je predavala glazbeni odgoj, vodila zbor te održavala privatne sate klavira. Dok je brat Remo često harmonizirao skladbe za razne potrebe, Wilma je uz harmonizacije čak i autorica kraćih duhovnih djela koja su sačuvana kao autograf u njezinoj kajdanci pohranjenoj u obiteljskoj ostavštini. U kajdanci Wilme Venucci zapisana su sljedeća autorska djela: *Pregliam col cuor*, tri skladbe *Tantum ergo*, *Veni Creator Spiritus*, *Inno all' Assunta*, *Ave Maria* te harmonizacije: *Cantan gli Angeli*, *Ecce sacerdos* (L. Perosi), *Alla Madonna del Rosario*, *Inno a S. Teresina* i *O Cuor dolcissimo*. Wilma je preminula 1983. godine u Chiavariju nedaleko od Genove.⁶⁸

⁶⁴ O obitelji Tyberg (Marcel stariji, Wanda, Marcel mlađi) vidi: D. GRGURIĆ – S. SIMPER: (Ne) poznati skladatelj Marcel Tyberg (1893-1944), 339-353; L. RUCK: *Glazba s/bez granice*, 83-84.

⁶⁵ Remo Venucci zapravo je naručio ta djela jer je Tyberg živio vrlo bijedno, pa mu je na taj način htio financijski pomoći. Na naslovnici stoji da su preludiji nastali kao uspomena na bombardiranje Rijeke 1944. godine. Budući da je iste godine Tyberg mlađi deportiran u koncentracijske logore, moguće je da je ovo njegovo posljednje djelo. Njegov je život tragično skončao zbog židovskog porijekla unatoč tomu što se sam deklarirao kao katolik. Većina njegovih djela sačuvana je jer ih je povjerio na čuvanje Milanu Mihichu, koji ih je odnio u Buffalo, savezna država New York u SAD-u, a spomenuti preludiji za orgulje sačuvani su u privatnoj arhivi Patrizije Venucci Merdžo. Vidi više u: D. GRGURIĆ – S. SIMPER: (Ne)poznati skladatelj Marcel Tyberg (1893-1944), 339-353; Svjetlana HRIBAR: Povratak Tybergove glazbe u Rijeku – na mjesto nastanka, *Novi List*, 2012, dostupno na: <https://www.novolist.hr/rijeka-regija/rijeka/povratak-tybergove-glazbe-u-rijeku-na-mjesto-nastanka/?meta_refresh=true> (pristup 5. 1. 2022).

⁶⁶ Irvin LUKEŽIĆ: Nezaobravna Opatija, *Sušačka revija*, 17 (2009) 65, dostupno na: <<http://www.klub-susacana.hr/revija/clanak.asp?Num=65&C=13>> (pristup 5. 1. 2022); Davor SCHOPF: Oživljena glazba Kvarnera, *Vijenac*, XX (2012) 490-491, dostupno na: <<https://www.matica.hr/vijenac/490/ozivljena-glazba-kvarnera-18617/>> (pristup 5. 1. 2022).

⁶⁷ Iz intervjua s Patrizijom Venucci Merdžo, održanog 18. srpnja 2019. godine u Rijeci.

⁶⁸ L. RUCK: *Glazba s/bez granice*, 85.

Parole di S. Magri. Inno all'Assunta. Musica di Wilma Venucci

Quarto

Solo: *Bella di luce un giorno apparve in ciel da-mi-a, al lo-ra am-mo-ri-a Nuova d'amor-di*

Coro *Tutti:*

Pre-ga Maria in cie-lo, pre-ga per noi Ge-sù, Pre-ga Maria in cie-lo, pre-ga per noi Ge-sù!

2) *Fieri, dicea l'Eterno,* 3) *Largasti dalla tomba,*
o figlia avventurata, *come gioconda rosa,*
Da polpa mai macchiata, *che Madre, figlia e sposa,*
Tu vide il mio pensier. - Tu fosti al creator!

Pre-ga Maria in cielo
per noi Gesù!

Edizione 12

Slika 7: Skladba *Inno all'Assunta* Wilme Venucci. Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka (s dopuštanjem).

Zaključak

Remo Venucci ostavio je dubok trag ne samo u inženjerskom nego i u glazbenom životu grada Rijeke. Na sjajan je način uspio povezati inženjerski posao i ljubav prema orguljama, pa se često bavio i orguljarskim poslovima kojima je unaprijedio tehničke aspekte riječkih orgulja. Na temelju arhivskoga gradiva pohranjenog u obiteljskoj ostavštini doneseni su novi podatci o ovom riječkom glazbeniku i njegovoj sestri Wilmi koji svjedoče o važnosti koju su ove ličnosti imale za crkvenu glazbenu scenu grada Rijeke. Budući da su i Remo i Wilma Venucci bili orguljaši i zborovođe u svim važnijim riječkim crkvama, oko sebe su okupljali mnoga glazbenička imena. Obiteljski dom Venuccijevih bio je svojevrsan privatni glazbeni salon u kojem su se okupljali i u kojem su muzicirali razni umjetnici poput Guida Smareglie ili članova obitelji Tyberg. Remo se susretao s drugim glazbenicima te je s njima surađivao i izvan vlastitog doma, nadograđujući tako svoja znanja i vještine. Prije svega, riječ je o njegovim »studentskim« danima, prvo s Canjugom, a zatim i s talijanskim skladateljem Zuccolijem. Valja spomenuti i susret s Anđelkom Klobučarom prilikom kojeg su naizmjenično svirali i razgovarali o mogućno-

stima novih riječkih orgulja. Važni su i njegovi kontakti s ostalim riječkim orguljašima – Mihalifyjem, kojega je naslijedio u *Duomu*, ali i s Trevisiolom, koji je pak na istom mjestu naslijedio Rema. Njegovo djelovanje u *Duomu* predstavlja kontinuitet orguljaške tradicije iz 19. stoljeća – od Wenzela, preko Zajca starijeg, zatim mlađeg pa do Rema Venuccija. Remo je bio član društva Società di concerti,⁶⁹ dok je Wilma kao pijanistica u orkestru Società filarmonico-drammatica svakako muzicirala s njegovim ostalim članovima. Taj je orkestar okupljao građane amatere, a njegov sastav nije bio određen, nego su se članovi okupljali po potrebi.⁷⁰ Obitelj Venucci kao svojevrsni organizator crkvenoga glazbenog života surađivala je i s riječkim opernim orkestrom koji je, uz zborove, svirao prilikom većih svečanosti. Venucciji su izvrsno poznavali liturgijski glazbeni repertoar te su imali iznimno važnu ulogu u odabiru repertoara koji se izvodio ili za vrijeme redovnog misnog bogoslužja ili pri proslavi važnijih blagdana. Činjenica da se u Rijeci izvodio repertoar koji je sadržavao prije navedena kapitalna djela europskih majstora pretpostavlja izvedbenu izvrsnost te visok stupanj amaterskog izvođaštva, a time i glazbenog života grada Rijeke u 20. stoljeću. Iako je Remo gotovo čitav životni vijek, izuzev školovanja, proveo u Rijeci, njegova putovanja od iznimne su važnosti za nabavku orgulja, a u širem su smislu važna za kulturno-glazbeni kontekst grada Rijeke. Wilma je pak sredinom stoljeća napustila Rijeku i odselila se u Italiju, gdje je nastavila svoj glazbenički poziv odgajajući brojne mlade glazbenike.⁷¹

Ostavština Rema Venuccija sadrži primarne izvore za istraživanje glazbenog i kulturnog života Rijeke. Ostavština sadrži i nekolicinu unikatnih izvora, osobito fotografije koje svjedoče o glazbenim prilikama u Rijeci. Budući da se radi o ostavštini koje je sadržaj vrlo raznolik, bogat i značajan, a koji nije dostupan široj javnosti, moguće je nastaviti istraživanje tako da se sastavi popis cjelokupnoga gradiva te sredi i pohrani gradivo prema arhivskim standardima. Budući da se ostavština nalazi u privatnom vlasništvu, bilo bi uputno istu digitalizirati kako bi ostala trajno sačuvana i dostupna široj javnosti. Premda su se za potrebe ovog rada koristili arhivski dokumenti, novinski napisi i koncertni programi, istraživanje se najvećim dijelom temelji na arhivskome gradivu pohranjenom u obiteljskoj ostavštini. Na ovom su mjestu izneseni novi podatci o članovima obitelji Venucci koji su se bavili glazbom, njihovu djelovanju te doprinosu razvoju riječke glazbene kulture, a posljedično su iznesene i nove spoznaje o glazbenom životu Rijeke u 20. stoljeću. Mnogo je još prostora i mogućnosti za proučavanje riječkoga glazbenog života, još uvijek se vrše istraživanja i prikupljanja vrijednih podataka, a svaki je doprinos važan jer pridonosi slaganju šire perspektive grada i njegovog glazbene povijesti.

⁶⁹ Società di concerti ili Koncertno društvo osnovano je 1905. godine i od početka svojeg djelovanja bilo je jednim od glavnih organizatora riječkoga glazbenog života. Vidi više u: L. RUCK: *Glazba s/bez granice*, 32-34.

⁷⁰ *Ibid.*, 37.

⁷¹ Nažalost, konkretna imena nisu poznata.

IZVORI I LITERATURA

IZVORI:

- Dokumenti, korespondencija, fotografije i muzikalije iz privatnog obiteljskog arhiva Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka.
- »Službena karakteristika« za 1949. godinu, Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka.
- »Službena karakteristika« za Rema Venuccija za 1948. godinu, Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka.
- Attività musicale* Rema Venuccija, Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka.
- Chronikon* Anselma Canjuge za razdoblje od studenog 1914. do listopada 1917. godine, Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka.
- Curriculum professionale* Rema Venuccija, Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka.
- Dopis iz 28. ožujka 1969. godine koji Remo Venucci upućuje profesoru Vladimiru Fajdetiću, Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka.
- Dopis o obnovljenim orguljama u riječkoj katedrali od 20. studenog 1969. godine, Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka.
- Pismo Salezijanske delegature Zagreb upućeno Župnom uredu u Bačkoj Palanki 1968. godine. Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka.
- Zahvala Mađarskog konzulata povodom mise održane na dan sv. Stjepana, Ostavština Rema Venuccija, u privatnom posjedu Patrizije Venucci Merdžo, Rijeka.

LITERATURA:

- ***: Dezső Czölder, Artwork database, <<http://dezso-czolder.artworkdatabase.com/biography>> (pristup 5. 3. 2022).
- ***: Divne orgulje u riječkoj katedrali, *Bakarska zvona*, VII (1969) 8, 5.
- ANTIĆ, Vinko: Sušak-Rijeka i okolica u Narodnooslobodilačkoj borbi, u: Jakša Ravlić (ur.): *Rijeka (Geografija – etnologija – ekonomija – saobraćaj – povijest – kultura)*, Zagreb: Matica hrvatska, 1953, 347-390.
- CANJUGA, Anselmo: Naši dopisi, *Sveta Cecilija*, 10 (1916) 3, 84.
- CANJUGA, Anselmo: Naši dopisi, *Sveta Cecilija*, 11 (1917) 6, 206-207.
- ČOP, Gjuro Zvonimir: Naši dopisi, *Sveta Cecilija*, 12 (1918) 4, 117-118.
- ČULINOVIĆ, Ferdo: Rijeka u društvenopravnom pogledu, u: Jakša Ravlić (ur.): *Rijeka (Geografija – etnologija – ekonomija – saobraćaj – povijest – kultura)*, Zagreb: Matica hrvatska, 1953, 253-276.
- ĐEKIĆ, Velid: *Zvali su me Industrijska*, Rijeka: KUD Baklje – Pro Torpedo, 2020.
- GLAVOČIĆ, Daina: Otkrivanje murala: Remo & Romolo Venucci, Rijeka danas.com, <<https://www.rijekadanas.com/otkrivanje-murala-remo-romolo-venucci/>> (pristup 5. 1. 2022).
- GRGURIĆ, Diana – SIMPER, Sanja: (Ne)poznati skladatelj Marcel Tyberg (1893-1944), *Arti musices*, 50 (2019) 1-2, 339-353.

- GRGURIĆ, Diana: *Cantores Sancti Viti: Prilog povijesti crkvenog pjevanja u Rijeci*, Rijeka: Katedrala sv. Vida – Adamić, 2006.
- HRIBAR, Svjetlana: Povratak Tybergove glazbe u Rijeku – na mjesto nastanka, *Novi List*, 2012, dostupno na: <https://www.novilist.hr/rijeka-regija/rijeka/povratak-tybergove-glazbe-u-rijeku-na-mjesto-nastanka/?meta_refresh=true> (pristup 5. 1. 2022).
- J. LJ.: Obnovljene orgulje u salezijanskoj crkvi Marije Pomoćnice u Rijeci, *Bakarska zvona*, VII (1969) 2, 5.
- KLEN, Danilo (ur.): *Povijest Rijeke*, Rijeka: Skupština općine Rijeka – Izdavački centar Rijeka, 1988.
- LABUS, Nenad: Venucci (Wnoucek) Romolo, *Biografije poznatih i manje poznatih Riječana koji su obilježili riječku povijest*, <http://www.formula1-dictionary.net/rijeka_biografije_venucci_romolo.html> (pristup 5. 1. 2022).
- LEŠČAN, Mato: Naše nove orgulje: Rijeka, *Sveta Cecilija*, 40 (1970) 4, 122.
- LUKEŽIĆ, Irvin: Nezaboravna Opatija, *Sušačka revija*, 17 (2009) 65, dostupno na: <<http://www.klub-susacana.hr/revija/clanak.asp?Num=65&C=13>> (pristup 5. 1. 2022).
- MARIĆ, Mirna: Izvoditeljska djelatnost u riječkoj stolnici, u: Stanislav Tuksar (ur.): *Rani Zajc*, Rijeka: Hrvatsko narodno kazalište Ivana pl. Zajca Rijeka, 1998, 71-75.
- MARJANOVIĆ, Milan: Rijeka na konferenciji mira i u Rapallu 1919.-1920., u: Jakša Ravlić (ur.): *Rijeka (Geografija – etnologija – ekonomija – saobraćaj – povijest – kultura)*, Zagreb: Matica hrvatska, 1953, 305-346.
- MARJANOVIĆ, Milan: Rijeka od 1860. do 1918., u: Jakša Ravlić (ur.): *Rijeka (Geografija – etnologija – ekonomija – saobraćaj – povijest – kultura)*, Zagreb: Matica hrvatska, 1953, 215-252.
- MATAIJA, Tamara et al.: *Violinom iznad granica – Stradivari u Rijeci – Kresnik i Cremona* (katalog izložbe), Rijeka: Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, 2019.
- MATEJČIĆ, Radmila: *Kako čitati grad: Rijeka jučer, danas*, Rijeka: Naklada Kvarner, 2013.
- MEDVED, Marko: Nastanak Riječke nadbiskupije 1925. godine, *Croatia Christiana periodica*, 33 (2009) 64, 137-156.
- PEČAR KARABAJIĆ, Sonja (ur.): *Glazbena škola Ivana Matetića Ronjgova Rijeka 1820. – 2000.*, Rijeka: Glazbena škola Ivana Matetića Ronjgova Rijeka, 2000.
- PERKOVIĆ, Daniela: *Riječka glazbena obitelj Venucci*, prezentacija s 22. godišnjeg susreta Hrvatskog muzikološkog društva, 2021 <<http://hmd-music.org/wp-content/uploads/2021/07/Perkovi%C4%87-Rije%C4%8Dka-glazbena-obitelj-Venucci.pdf>> (pristup: 5. 3. 2022).
- RADOLE, Giuseppe: *Ricerche sulla vita musicale a Trieste (1750-1950)*, Trst: Edizioni Italo Svevo, 1988.
- RIMAN, Marija – KINDERIĆ, Petar Antun: Prilog građi za glazbenu povijest Rijeke, *Rijeka*, 2 (1994), 239-255.
- RIMAN, Marija: Muzikalije u arhivu crkve Uznesenja Marijina u Rijeci, *Sveti Vid*, VIII (2003), 121-150.
- RUCK, Lovorka: *Glazbena škola Ivana Matetića Ronjgova Rijeka 1820. – 2020.*, Rijeka: Glazbena škola Ivana Matetića Ronjgova Rijeka, 2022.
- RUCK, Lovorka: Franjo Kresnik – Čovjek koji je čitao violine, *Sušačka revija*, 1 (1993) 1, 15-19.
- RUCK, Lovorka: *Glazba s/bez granice*, Rijeka: Izdavački centar Rijeka, 2003.

- SCHOPF, Davor: Oživljena glazba Kvarnera, *Vijenac*, XX (2012) 490-491, dostupno na: <<https://www.matica.hr/vijenac/490/ozivljena-glazba-kvarnera-18617/>> (pristup 5. 1. 2022).
- SIMONOVICH, Mario: Quando l'ingegnere e' un ottimo organista: Remo Venucci, figura eclettica che merita d'essere conosciuta più da vicino, *Panorama*, 51 (2003) 15, 8-13; Rimesso in piedi il cantiere fiumano: Remo Venucci, figura eclettica che merita d'essere conosciuta più da vicino (2), 51 (2003) 16, 8-12; Con foga irresistibile alla pedaliera: Remo Venucci, figura eclettica che merita d'essere conosciuta più da vicino (3), 51 (2003) 17, 10-14.
- SUČIĆ, Ivo: Rijeka 1918. – 1945., u: Jakša Ravlić (ur.): *Rijeka (Geografija – etnologija – ekonomija – saobraćaj – povijest – kultura)*, Zagreb: Matica hrvatska, 1953, 277-304.
- ŠABAN, Ladislav: Rijeka – Katedrala sv. Vid, rukopis, Zagreb, Odsjek za povijest hrvatske glazbe HAZU, Fond Ladislav Šaban – Građa o orguljama (lokaliteti), sign. LŠ 213/2, <<https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=27334>> (pristup: 5. 3. 2022).
- ŠABAN, Ladislav: Rijeka – ž. crkva Sv. Marija Pomoćnica (Salezijanci), rukopis, Zagreb, Odsjek za povijest hrvatske glazbe HAZU, Fond Ladislav Šaban – Građa o orguljama (lokaliteti), sign. LŠ 213/2, <<https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=27327>> (pristup: 5. 3. 2022).
- TOŠEVA KRAPOWICZ, Ljubinka: Riječki otpor, *Sušačka revija*, 16 (2008) 64, dostupno na: <<http://www.klub-susacana.hr/revija/clanak.asp?Num=64&C=23>> (pristup 5. 1. 2022).
- VOLARIĆ, Kristian: *Riječki slikar Romolo Venucci i utjecaj mađarske avangardne scene na kubokonstruktivističku i futurističku fazu njegovog stvaralaštva* (diplomski rad), Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, 2019.
- ŽIC, Igor: *Kratka povijest grada Rijeke*, Rijeka: Adamić, 1998.

Summary

CONTRIBUTION OF THE VENUCCI FAMILY TO THE DEVELOPMENT OF MUSIC CULTURE IN RIJEKA IN THE 20TH CENTURY

The surname Venucci was found at several locations during earlier research into church archives located in Rijeka. The Venucci family is presented in musical historiographical works only sporadically, but it has not been the subject of thorough elaboration. This paper presents an outline of the life and work of musicians and organists Remo (1903-1987) and Wilma (1905-1983) Venucci, and consequently, at least in brief, Remo's twin brother Romolo (1903-1976) and brother Abdon (1910 – around 1980). The legacy of the Venucci family is located in the family's private archive. The fund contains music scores (autographs, manuscripts, printed scores), musical instruments, concert programs, newspaper music reports, documentation, correspondence, photographs and works of art that testify to the position and importance of the Venucci family in the (musical) history of Rijeka.

Remo and Wilma were born in the early 20th Century. Their father Antal Wnoucek first moved from Hungary to Pula and then to Rijeka where he married Maria Ana Rostand, a Rijeka native of Slovenian French origin with whom he had six children. In the interwar period the family changed their surname Wnoucek to the Italian version Venucci. The Venucci children received their first music lessons from their father and all of them were musically gifted. Their family home was often a place inclined to art and culture, like a private music salon, and a meeting place of important artists from Rijeka in the 20th century such as Guido Smareglia or members of the Tyberg family. Although Remo was a very important and recognized engineer in Rijeka, he also left a significant mark in church music, given that he was an organist for more than 60 years in all major churches in Rijeka. Remo studied music privately with Anselmo Canjuga and Gastone de Zuccoli. His position as the organist of the church of the Assumption of the Blessed Virgin Mary (*Duomo*) represents the continuity of Rijeka's organ tradition from the 19th century – from Venceslav Wenzel, through Ivan Zajc the Elder and then the Younger to Remo Venucci. In addition to the function of the *Kapellmeister*, he also repaired and electrified Rijeka's important organs, thus improving their technical aspects, which was not foreign to him as an engineer. He was involved in the purchase of the organ for the St Vitus' Cathedral and for the Salesians Church.

Wilma Venucci was also the choirmaster and organist in various churches in Rijeka for about 30 years. Later she moved to Italy where she continued her music career. She studied music theory with Marcel Tyberg and then graduated in piano as a private student at the Jacopo Tomadini Conservatory in Udine. Wilma is even the composer of shorter church vocal works. While living in Rijeka, she worked as a pianist in the Società filarmonicodrammatica.

Venucci, as an organizer of church music life, also collaborated with the Rijeka Opera Orchestra which, along with choirs, sometimes played during major ceremonies where they performed major musical works. The fact that the repertoire containing major works by European masters was performed in Rijeka shows that the level of performing excellence and amateur performance was very high, as well as demonstrating that the musical life of the city of Rijeka was generally quite distinguished in the 20th century.